

TEMA 6

A POBOACIÓN ESPAÑOLA.

1. Movements naturais da poboación española.

Denomínase **movements naturais da poboación** ás variacións de poboación que se producen sen ter en conta influencias do exterior. Basicamente son tres: **natalidade, mortalidade e crecemento natural ou vexetativo**.

1.1. A NATALIDADE.

España **comeza o século** cunha **Taxa de Natalidade alta, sobre o 34 ‰**, que se irá reducindo aos poucos. En **1935, xa era do 25 ‰** e, nos anos corenta, de algo máis do 20 ‰. En **1970, aínda se superaba este valor** (é a época do **baby boom** español), pero, **a partir de 1975, a taxa cae xa definitivamente: 14 ‰ en 1981, 9 ‰ en 1995**, desde ese momento mantívose en cifras moi baixas sendo **actualmente do 9,1‰**... Os lixeiros repuntes actuais débese ao gran tamaño das xeracións en idade reprodutiva e aos inmigrantes; que achegan case o 10 ‰ dos nacementos.

De modo un tanto simplista, relaciónanse estes momentos con determinadas **conxunturas económicas**: a relativamente **alta natalidade dos anos vinte** sería froito da **boa situación económica** e o **baixón dos anos 30, efecto da Gran Depresión**. Nos anos **corenta, non se produciu a gran recuperación** que adoita seguir aos conflitos bélicos pola **mala situación económica**. O **baby boom** sería consecuencia da **apertura ao exterior e as mellores perspectivas materiais**. Esta **explicación é demasiado mecánica e non basta**, por si soa para explicar a evolución da natalidade no noso país, que debe relacionarse co **descenso xeneralizado dos nacementos en todas as sociedades avanzadas**.

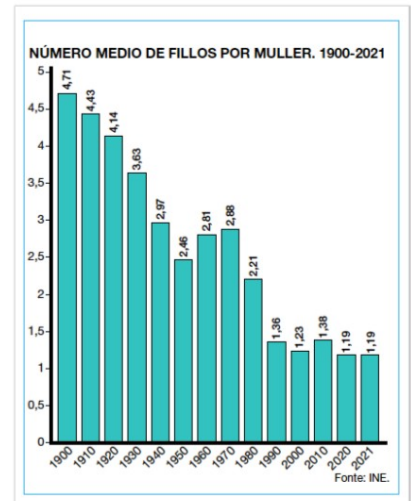

Taxas de medición da natalidade		
A taxa de natalidade (TN) relaciona o número de nacementos nun ano coa poboación total e exprésase en tantos por mil.	A taxa de fecundidade (TF) relaciona o número de nacementos nun ano co número de mulleres en idade de ter fillos e exprésase en tantos por mil.	O índice sintético de fecundidade indica a media de fillos por muller. Para que unha xeración se substitúa a si mesma, necesítase unha media de 2,1 fillos por muller.
$TN = \frac{N.º \text{ de nacementos} \times 1000}{\text{Poboación total}} \text{‰}$	$TF = \frac{N.º \text{ de nacementos} \times 1000}{N.º \text{ de mulleres entre 15 e 49 anos}} \text{‰}$	
Alta: máis de 30 ‰	Alta: máis de 150 ‰	Alto: máis de 3,5
Media: entre 30 ‰-20 ‰	Media: 150 ‰-75 ‰	Medio: 3,5-2,1
Baixa: inferior a 20 ‰	Baixa: menos de 75 ‰	Baixo: 2 ou menos

O **número medio de fillos por muller** (en 1981, franqueabase o umbral de los **2,1** fillos por muller, que asegura o **reemplazo xeneracional**, continuando a caída ata 1,15 a finais dos 90. **Actualmente é de 1,32.**

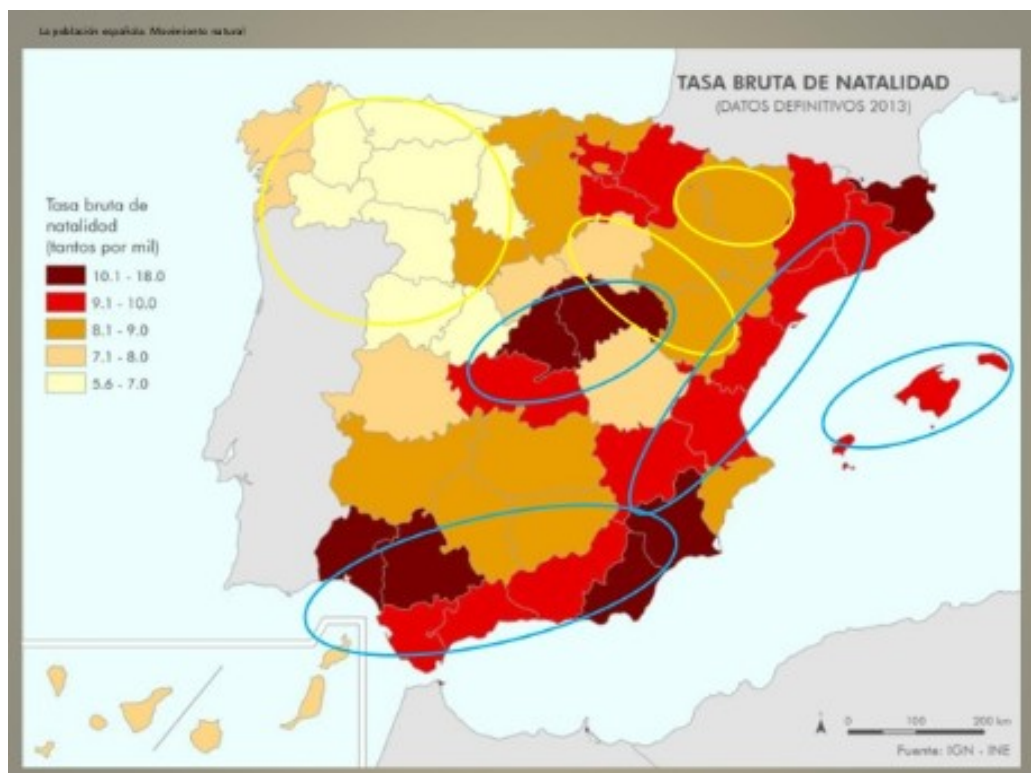
O descenso xeral da natalidade nas sociedades avanzadas explicouse de varias formas:

En relación cun **gran cambio das mentalidade** (explicación psico-sociolóxica), cuxas facetas máis relevantes serían a reivindicación da **igualdade entre sexos, a promoción da muller, o descenso e atraso dos matrimonios, o aumento de separacións...** o que leva a ter menos fillos cando se dispón ademais de **métodos facilmente accesibles de control de natalidade.**

En relación coas **flutuacións do mercado laboral** (explicación demo-económica), de forma que, cando a proporción de adultos novos aumenta, é máis difícil atopar traballo, atrasáanse os matrimonios e a fecundidade redúcese. Á marxe disto, os propios ciclos do sistema económico condicionan o que haxa máis ou menos ofertas de emprego.

O descenso da natalidade e da fecundidade **prodúciuse en todas as rexións**, pero é **máis acusado en áreas moi envellecidas** (Castela - León, Aragón, Asturias, Galicia...). En conxunto, a metade **Sur Peninsular e Canarias presentan índices máis altos** que o N.

1.2. A MORTALIDADE.

O descenso da mortalidade foi continuo ao longo do século XX. A partir de 1900, a taxa de mortalidade baixa definitivamente do 30 ‰ e, a partir de 1930, do 20 ‰. En 1952, xa é inferior ao 10 ‰ e, na actualidade rolda o 8,5 ‰.

As altas mortalidades da segunda metade do XIX están aínda causadas por **fames, epidemias e guerras**. As **epidemias** (cólera, tuberculose...) víronse favorecidas pola **inadecuada alimentación** e a aínda **escasa implantación dos servizos públicos de hixiene** (auga corrente, rede de sumidoiros, lixos...). Os **sucesivos episodios bélicos** aumentan a mortalidade: guerras carlistas, as guerras coloniais de Cuba e Filipinas...

En 1918, subiu ao 33 ‰ como consecuencia da **gran epidemia de gripe** que ocasionou uns **150.000 mortos**. Na **Guerra Civil**, na cal o número de falecidos debeu de roldar os **300.000**.

O **aumento actual da mortalidade**, común a todos os países desenvolvidos debe explicarse como consecuencia de **estruturas poboacionais cada vez máis envellecidas**.

Taxas de medición da mortalidade		
A taxa de mortalidade (TM) relaciona o número de defuncións nun ano coa poboación total e exprésase en tantos por mil.	A taxa de mortalidade infantil (TMI) relaciona o número de nenos falecidos antes de cumprir un ano co total de nados vivos ese ano, e exprésase en tantos por mil.	A esperanza de vida (EV) relaciona o número de anos vividos por todos os membros dunha poboación co número de individuos que a compoñen.
$TM = \frac{N.º \text{ de defuncións} \times 1000}{\text{Poboación total}} \text{‰}$	$TMI = \frac{N.º \text{ de falecidos menores de 1 ano} \times 1000}{N.º \text{ de nacementos}} \text{‰}$	$EV = \frac{\text{Suma dos anos vividos polos membros dunha poboación}}{N.º \text{ de individuos desa poboación}} = \text{media de anos vividos}$
Alta: máis de 15‰	Alta: máis de 50‰	Alta: máis de 70
Media: entre 15‰-10‰	Media: 50‰-25‰	Media: 60-70
Baixa: inferior a 10‰	Baixa: menos de 25‰	Baixa: menos de 60

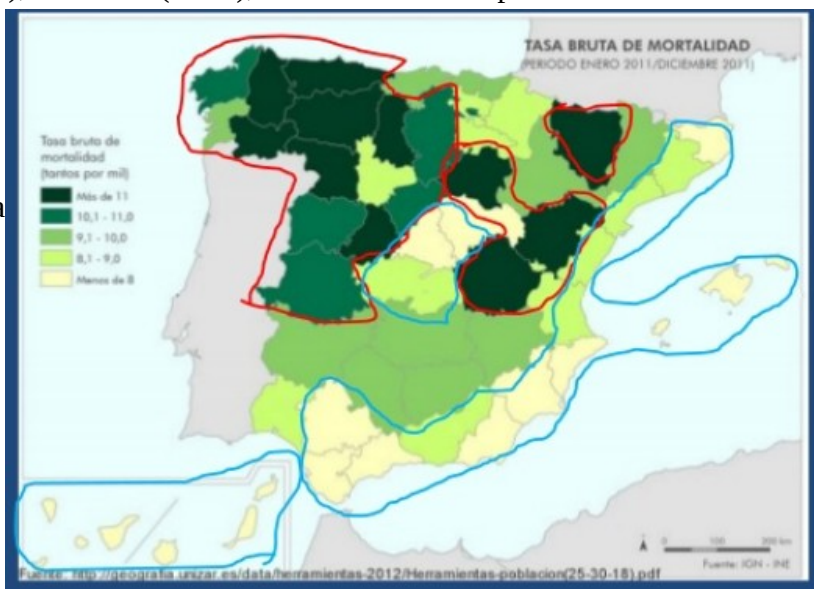
A **evolución da mortalidade infantil** é un **indicador preciso** dos progresos na loita contra a morte. En 1900 era do 180 ‰, nos 50, do 50 ‰, nos 70 xa se situaba por baixo do 20 ‰ e, hoxe en día, **está en menos do 4 ‰** (3,66 os baróns e 2,97 as mulleres).

Como consecuencia, a **Esperanza de vida aumentou considerablemente**: un español nado en 1900 vivía, como termo medio, 35 anos; un nado hoxe ten unha esperanza de vida de **82 anos, 80 para os homes e aproximándose aos 86 para as mulleres**.

Na **diminución da mortalidade influíron os progresos médicos, a mellora das condicións hixiénicas e sanitarias**, a dispoñibilidade de maiores recursos, que implica unha mellor alimentación e a mellora dos niveis educativos. O **principal avance médico** foi, nos anos 40, a **difusión masiva dos antibióticos**, principalmente a penicilina, que xogou un papel primordial na redución drástica da mortalidade infantil.

Na actualidade, **cinco son as principais causas da mortalidade**, representando case o 90 ‰, son: Enfermidades do **aparello circulatorio** (40 ‰), o **cancro** (25 ‰), enfermidades do aparello **respiratorio, do aparello dixestivo e os accidentes** (20 ‰).

A España con maior mortalidade son as **provincias máis envellecidas** como a Galicia Oriental (Lugo, Ourense), Sistema Ibérico (Soria, Teruel e Conca), a Meseta e Asturias. A España con **menor mortalidade** son provincias de **maior desenvolvemento económico** e con **poboación máis nova** como Andalucía, Murcia, Madrid, Cataluña e os arquipélagos.

1.3. CRECIMENTO VEXETATIVO. O MODELO DE TRANSICIÓN DEMOGRÁFICA.

Taxa de Crecemento Natural = Taxa de Natalidade - Taxa de Mortalidade. (Exprésase en %).

A evolución do movemento natural da poboación

O **modelo de transición demográfico** describe a secuencia de **cambios que ocorreron no crecemento natural** da poboación tendo en conta o acontecido nas taxas de natalidade e mortalidade.

Pódense establecer tres fases, ou réximes demográficos polos que atravesa España na súa historia, está claro que o comportamento do movemento natural da poboación en cada etapa depende de multitude de factores: políticos, económicos, sociais, médicos etc.

Taxas de crecemento natural
Crecemento en cifras absolutas:
CN = total de nacementos - total de defuncións
Crecemento en cifras relativas ou taxa de crecemento natural:
TCN = taxa de natalidade - taxa de mortalidade = ‰
Alta: máis de 20 ‰
Media: 20 ‰-10 ‰
Baixa: 10 ‰-0 ‰
Negativa: menos de 0 ‰

Fase 1: Réxime demográfico antigo.

Ata **principios do século XX a natalidade** tende a ser **alta**, pero vese contrarrestada por unha alta mortalidade (guerra, pestes) e elevada mortalidade infantil, polo que o **Crecemento Natural é baixo**.

Fase 2: Réxime de transición demográfica.

Abarca desde **principios do século XX ata 1.975** e defínese polo proceso de rápido descenso da mortalidade mentres que a natalidade descende de maneira máis lenta, por tanto o Crecemento Natural é elevado. Nesta fase pódense observar varios períodos:

- Desde **1900 ata 1936** hai un **Crecemento Natural alto** debido ao **control da mortalidade** infantil e da mortalidade ordinaria, e ao **mantemento alto da natalidade** debido á bonanza económica. Aínda así, existen **2 períodos de crises**: a gripe no 18 e a Guerra Civil (36-39).
- Desde **1936 ata 1950** **redúcese o Crecemento Natural** por unha **baixa natalidade** ocasionada pola inestabilidade política da 2ª República (31-36), a Guerra Civil (36-39) e a posguerra e autarquía ata 1950, e a un **descenso progresivo da mortalidade**, excepto as mortes na citada guerra.
- Desde **1950 ata 1975** prodúcese o **maior Crecemento Natural** por un **descenso da mortalidade** debido aos avances médicos e sanitarios, o aumento do nivel de vida, a **recuperación da Natalidade** (baby boom).

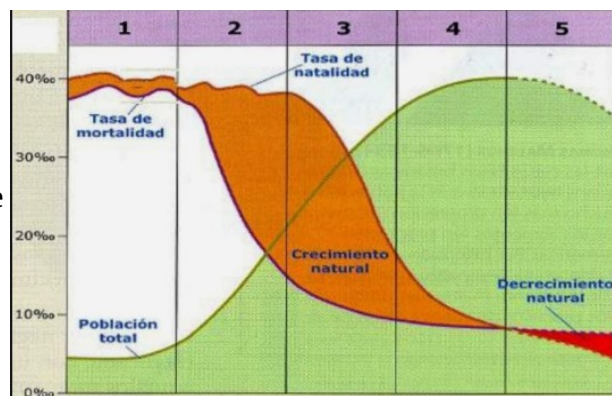

Fase 3: Réxime demográfico moderno.

A **partir de 1.975**, coincidindo coa transición política pola morte de Franco, a **natalidade e a mortalidade alcanzan os seus índices máis baixos** polo que o **crecemento natural será mínimo** (0,44‰). A natalidade, situada no 9,18 ‰ e a fecundidade no 1,16 ‰, das máis baixas de Europa, A mortalidade tamén baixa, como corresponde a un país desenvolvido (8,7‰), aínda que experimentou un lixeiro ascenso desde o 81 como consecuencia do envellecemento poboacional.

É un **modelo demográfico** que poderíamos chamar **evolucionado**.

Aínda que o modelo orixinal de Transición Demográfica presenta tres fases, aparecen **obras que falan doutra fase adicional denominada de involución demográfica**. A natalidade segue estable

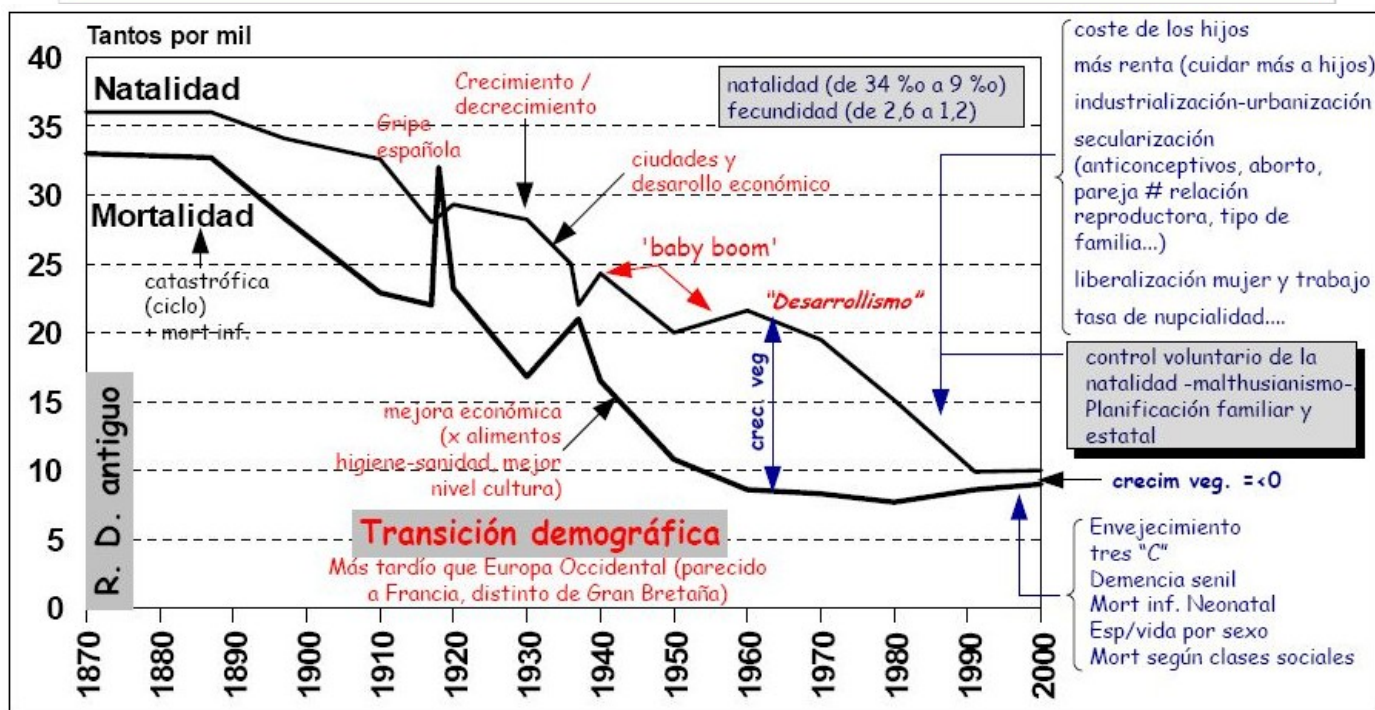
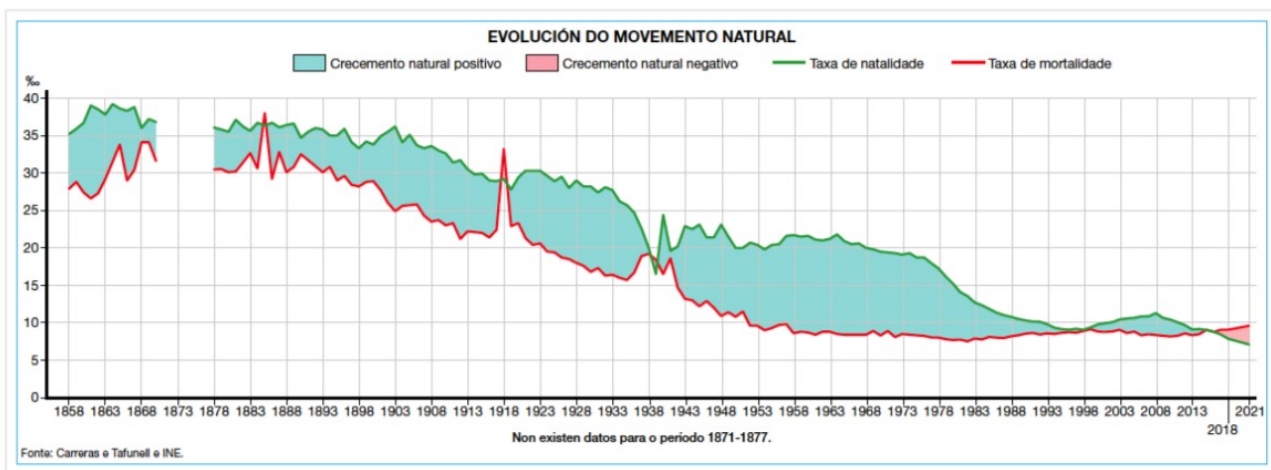

e a mortalidade chega a superar á natalidade. O crecemento natural é negativo (decrecemento).

A transición do ciclo demográfico antigo ao moderno ten **as mesmas características que en Europa**, pero como **peculiaridade do caso español** con relación aos países da nosa contorna, **comeza con atraso, e a súa duración é menor pero máis intensa**.

Por suposto, estes índices de crecemento natural presentan **diferenzas segundo as zonas**.

A **metade norte** ten **índices de crecemento próximos a 0** e, nas zonas máis envellecidas ou que sufriron duramente a crise industrial presenta valores negativos (Aragón, Castela - León, Galicia, Asturias, País Vasco...). Madrid, a Comunidade Valenciana, Cataluña e Baleares **teñen crecements lixeiramente positivos** (estrutura poboacional máis nova, debido á inmigración que recibiron). As **Comunidades do Sur, máis natalistas, presentan crecements maiores**, pero sempre por baixo do 0,5 %: Canarias e Murcia 0,4 %, Andalucía 0,3 %.

2. Os movementos migratorios.

Estes marcaron fuertemente a **evolución e distribución** da poboación española dende o s. XIX.

2.1. LAS MIGRACIONES INTERNACIONALES.

Desde o século XIX, podemos **distinguir tres direccións na emigración** española cara ao exterior:

a) A corrente alxerina. Desenvólvese principalmente **entre 1830 e 1900**, coincidindo coa **colonización francesa** deste territorio. En **1840**, establecéronse en Alxeria **uns 10000 españois**; e en **1900**, xa eran **máis de 150.000**. A partir deste intre o fluxo diminúe considerablemente. Os emigrantes **procedían de Alacante, Murcia, Almería e Baleares**. Tratábase de **campesiños en situación de extrema penuria**, e realizaban traballos en duras condicións.

b) A emigración transoceánica. Dirixiuse a **América Latina** e, en menor medida, a **EE.UU., Canadá ou Australia**. Podemos diferenciar neste corrente **tres períodos**:

*** Primeira etapa: 1853 – 1936.** Non dispoñemos de datos ata **1882**; **pero entre este ano e 1896**, saen cara a América unhas **360.000 persoas**, aínda que logo a **perda das colonias** en 1898 orixinou numerosos **retornos**. Despois, **volve aumentar** o fluxo migratorio, **decae nos anos da Iª GM**, toma **novo impulso nos anos 20** e **volve baixar nos anos 30**, como **consecuencia da crise económica mundial** (medidas restritivas á emigración).

Os principais **países receptores** foron Arxentina, Cuba e Brasil. En menor cantidade, os emigrantes dirixíronse tamén a México e Uruguai. Os **emigrantes eran maioritariamente de orixe atlántica**: galegos, asturianos ou canarios e adoitaban ter **baixo nivel de cualificación**. A emigración galega foi a máis importante e as súas **causas** hai que buscalas nas **deficiencias da estrutura económica da rexión**: pequena dimensión das explotacións agrícolas (microfundios), duras condicións que soportaban os arrendatarios...

Esta **corrente migratoria é de carácter permanente** e, nunha boa proporción, supuxo a saída **non só de homes, senón de familias enteiras**. En canto ao seu volume, entre 1900 e 1930, podemos falar dunha media dunhas **100.000 saídas ao ano**, das que só un 20% retornaría.

*** Segunda etapa: 1936 – 1960.** A **Guerra Civil** provocou unha corrente, non ben cuantificada, de **emigrantes a América por motivos políticos** (a Arxentina, México...). Nos anos corenta, **o réxime franquista poñía moitos obstáculos ás saídas** ao estranxeiro, había escaseza de medios de transporte..., polo que a **emigración foi escasa**. A partir de **1950**, **o réxime comeza a abrirse** ao exterior e **volve incrementarse a cifra** de emigrantes, pero con cifras **moito menores** que as da etapa anterior.

* **Terceira etapa : 1960 – 1990.** Neste período **diminúe moitísimo** o volume da emigración extraeuropea, principalmente porque, nos **anos 60, os emigrantes adoitan dirixirse a Europa** e porque, tras a **crise económica mundial de 1973** e o gran aumento do paro en todos os países, impóñense **lexislacións máis restritivas**. Nestes anos, na dirección latinoamericana **cobra importancia Venezuela**, que ofrece postos de traballo no sector petroleiro. A partir de **1975**, hai tamén unha emigración non moi cuantiosa de **traballadores cualificados cara aos países árabes**. A emigración desta etapa é, fundamentalmente, de **traballadores cualificados** e, nalgúns momentos, é importante a saída de **mulleres sen profesión e nenos** (reagrupamento familiar).

c) A emigración a Europa.

Ata a 2ªGM, a emigración a Europa dirixiuse case exclusivamente a **Francia e Portugal**.

A colonia española en **Francia alcanzaba en 1936 as 250.000 persoas**, cifra que se **incrementou ata 800.000 en 1940** cos **refuxiados** da Guerra Civil.

A corrente migratoria máis importante cara a Europa **iníciase a finais dos anos cincuenta**. A **reconstrución** dos países afectados pola 2ª GM xerou unha **forte expansión económica e unha oferta de emprego** que non podía cubrirse cos traballadores nacionais, pouco abundantes.

Os **traballos peor remunerados** foron cubertos por **emigrantes dos países mediterráneos** (construción, minería..).

En **España**, existían á vez **factores de rexeitamento: exceso de poboación activa agrícola, forte crecemento demográfico...** A situación do campo era particularmente mala no Sur e a iso uníronse os desastrosos resultados dalgúns anos agrícolas (1960). Como consecuencia de todo o anterior, consolídase un importante fluxo migratorio cara a Europa entre 1960 e 1973. En total, saíron cara a Europa uns 2.000.000 de españois. **A partir de 1973, a falta de empregos e o endurecemento das lexislacións** sobre emigración dos países de destino provocou un elevado número de retornos. Entre 1974 e 1985, **regresaron uns 300000 emigrantes**, reducíndose o número de españois en Europa a **uns 750.000**.

Á emigración permanente **hai que engadir a de tempada**, que se dirixe ás campañas agrícolas francesas, sobre todo **á vendima**. Entre 1960 e 80, supuxo un **fluxo estacional duns 100000 traballadores ao ano**. Nos anos 80, diminuíu progresivamente a menos da metade.

Os emigrantes a Europa **procedían de todas as rexións españolas**, destacando **Andalucía e Galicia** (29 e 27 %). O principais **destino foron Alemaña e Suíza (36 %) e Francia (21 %)**.

En canto ás **características dos emigrantes**, foron, **fundamentalmente, homes** (máis do 80 %), predominando os **adultos novos** destinados a integrarse na **peonaxe industrial, agricultura...**

Desde unha visión xeral da economía destes anos, os **emigrantes cumpriron dúas funcións** básicas: foron unha **válvula de escape para un mercado laboral saturado** (evitouse o problema do paro) e contribuíron a **financiar o desenvolvemento económico español** co diñeiro que enviaban ás súas familias. **As divisas** que achegaron reduciron o déficit comercial que se xeraba coa importación crecente de materias primas e bens de equipo. Claro que as cousas poden verse doutro xeito: o **desenvolvismo español** fíxose á conta de **expulsar do país a dous millóns de traballadores** que deberon deixar ás súas familias, traballar nun medio hostil, realizar os traballos máis duros... Moitos tiveron que regresar, e ás veces non volveron aos seus lugares de orixe.

Na actualidade, **os residentes españois no estranxeiro son case dous millóns**. Deles, a metade aproximadamente vive en América do Sur (Arxentina, Venezuela, Brasil...), uns 750000 en Europa (Francia, Alemaña, Suíza...) e o resto en América do Norte (uns 150.000), Australia...

2.2. AS MIGRACIÓNS INTERIORES.

a) Movementos tradicionais ata o éxodo rural. Os movementos de poboación dentro de España teñen lugar desde o século XVI, aínda que foi a **finais do século XIX cando se desenvolveu con máis importancia**. Supuxo un proceso de **concentración de poboación na periferia peninsular** xa que estas zonas se industrializaron antes. Coa **crise de 1929 reducíronse os movementos de poboación** e volveron **aumentar tras a Guerra Civil**, especialmente cara a capitais de provincia.

b) Éxodo rural. É unha **migración definitiva ou de longa duración desde o campo á cidade.**

Estes emigrantes eran **campesiños** de Galicia, Estremadura, Andalucía e outras zonas do interior peninsular que se dirixiron **primeiro aos focos industriais e logo ás áreas turísticas.**

No éxodo rural español poden **distinguirse catro etapas:**

*** 1900 – 1930.** Son os inicios do éxodo rural e están en relación co **exceso de man de obra agrícola** provocado por **dúas causas:** A **crise da filoxera** nas zonas vitivinícolas e o inicio da **mecanización** nas zonas cerealistas. Dentro desta etapa, o período de fluxo **máis intenso é a década dos vinte:** a **industrialización vasca e catalá** e as **grandes obras públicas** da Ditadura de Primo de Rivera favoreceron o movemento. Destaca a atracción que exerceu nesta época Barcelona. O volume nesta etapa pode calcularse nunhas **150000 persoas / ano.**

*** 1930 – 50.** A **depresión económica freea estes desprazamentos.** A **Guerra Civil**, e a destrución de tecido industrial que comportou, freáronos aínda máis. Nos 40, o débil movemento económico dirixe a emigración cara aos grandes centros burocráticos como Madrid.

*** 1950 – 75.** O éxodo rural alcanza nesta etapa o seu **máximo volume: unhas 250000 persoas / ano** nos 50 e **ao redor de medio millón** a partir de 1960. Desde **1960 ata 1975 os movementos migratorios intensifícanse** cambiando a tendencia e emigrando directamente ás cidades máis importantes como Madrid, Barcelona, ou as capitais costeiras vascas. Tamén **xorden novos centros de recepción** como Sevilla, Vigo, A Coruña, Pamplona, Valladolid, Zaragoza... moi importantes, xa que nestas zonas establecéronse **importantes polos de desenvolvemento industrial.**

No **litoral mediterráneo, o turismo** empeza a xerar emprego e convértese en **zona de atracción.**

As **causas** destes movementos foron provocados por unha **crise da agricultura tradicional**, pola **existencia dunha forte diferenza económica e social** que fixo que as cidades fosen moi atractivas para as zonas rurais. O perfil eran **inmigrantes con escasa formación** buscaba **traballos de baixa cualificación** nestas novas zonas industriais ou turísticas. As **mulleres** atoparon unha forma de **incorporarse ao mercado de traballo** xa que existía unha forte demanda de mulleres novas para empregarse no **servizo doméstico** ou en instalacións hostaleiras.

*** Desde 1975.** O éxodo rural decaeu. A **crise da industria provocou o retorno ao campo** de moitas persoas, xa que **a vida no campo é a máis barata.** As **zonas costeiras** grazas ao **turismo lograron manter os saldos migratorios positivos** xa que afectou en menor medida a crise. Tamén **aumentou o movemento entre cidades e áreas metropolitanas.**

c) **As migracións interiores na actualidade.** Na actualidade danse **varios movementos interiores** relacionados co traslado de poboación de **zonas rurais a urbanas** buscando centros universitarios ou postos de empregos relacionados cos estudos. Isto fai que se xeren grandes **movementos diarios nas cidades de ida e volta** relacionados co traballo ou estudo denominados **movementos pendulares**.

Tamén debido á **deslocalización dos centros financeiros e empresariais a áreas periféricas**, onde atopan maiores espazos para o seu desenvolvemento con menor custo, provoca movementos pendulares desde o centro á periferia. Este fluxo de persoas **demanda a optimización das redes de comunicacións e transportes** para diminuír tempos de desprazamento.

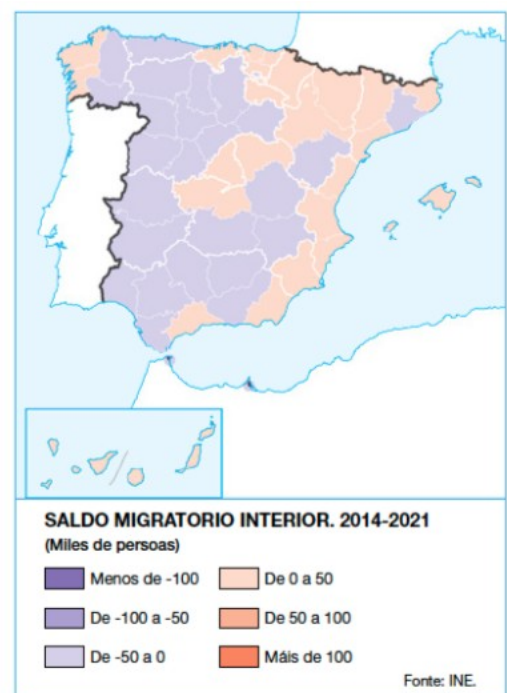
- **Consecuencias das migracións interiores.** As migracións interiores, sobre todo o éxodo rural, tiveron consecuencias de **diferentes tipos**:

***Consecuencias demográficas.** Provocaron **graves desequilibrios na distribución da poboación, baleirando o interior** e conxestionando a periferia. Ademais **inflúen na estrutura da poboación**: as zonas emigratorias quedan envellecidas e con maior índice de masculinidade; as zonas inmigratorias rexuvenécense.

***Consecuencias económicas.** Descenso do **rendemento e produtividade das zonas rurais** ao marchar a poboación máis nova e capacitada. **Conxestión das cidades** con problemas de chan urbano, circulación e servizos. En definitiva **deseconomías de subpoblación** nunhas áreas e **deseconomías de superpoblación** noutras.

***Consecuencias sociais. Problemas de integración.** Os emigrantes, procedentes de **sociedades rurais tradicionais**, deben incorporarse a unha cultura urbana de costumes distintos, máis tolerante, competitiva etc.

***Consecuencias ambientais.** Problemas de **contaminación atmosférica, ruído ou residuos** nas cidades. **Deterioración ambiental** dalgúns ecosistemas ao despoboarse o campo.

2.3. INMIGRANTES ESTRANXEIROS EN ESPAÑA.

En moi pouco espazo de tempo, España pasou de ser un **país de emigración a ser un país de inmigración** debido ao **cambio de dinamismo da economía española** ao longo dos anos noventa e a **consolidación dunha economía forte** desde principios século XXI.

A **poboación inmigrante** era en 1991 de aproximadamente de **360000 estranxeiros**. (menos do 1% da poboación total), e o **máximo deuse en 2008 con máis de 5,2 millóns**, o que supoñía máis do **10 % da poboación**. En 2013 por efecto da crise situouse en 5,1 millóns e en 2013 baixou a 4,5. Desde 2017 volveu subir ata uns **5,5 millóns en 2022**.

En 2012 abandonaron España para residir no estranxeiro 475000 persoas, e poucas máis de 300000 estableceron a súa residencia en España. Dentro destes totais, o número de cidadáns españois foi de 59000 emigrantes e 32000 inmigrantes. Co que observamos un **saldo migratorio cunha tendencia negativa crecente desde o 2008**, aínda que en **2017 xa se deu un saldo migratorio positivo**.

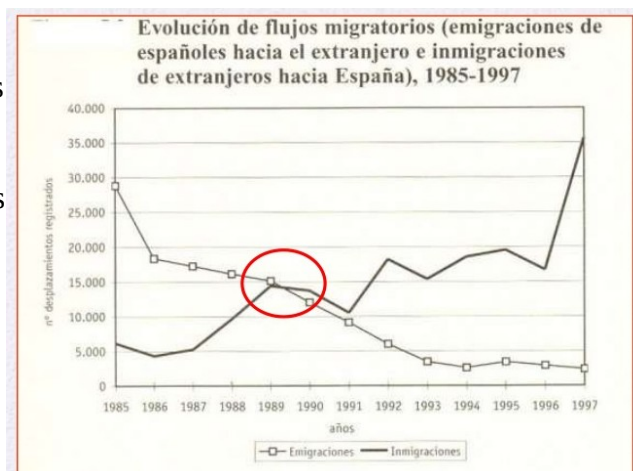
- Distribución e orixe da inmigración en España.

A poboación estranxeira adoita **buscar as zonas con máis dinamismo económico: Madrid e contorna, arco mediterráneo e ambos os arquipélagos**. O **44,8 %** da poboación estranxeira concéntrase en **tres provincias**: Madrid, Barcelona e Alacante. **Por nacionalidade**, a distribución é variada concentrándose **na costa os estranxeiros procedentes da UE**. En **Madrid** a maioría dos inmigrantes **son iberoamericanos** e en **Cataluña os marroquís** son os máis numerosos. Tamén hai unha colonia importante marroquí en Andalucía.

A **maioría dos inmigrantes procede de América Latina**, principalmente pola proximidade cultural, sendo un **37% do total**. O outro grupo importante son os **procedentes da UE cun 35% e un 15% para o norte de África**. Por países, os máis numerosos son os **romaneses, marroquís, ecuatorianos, británicos e colombianos**.

- Características da poboación estranxeira.

- **Sexo:** Predominan os homes aínda que varía por nacionalidades. É maior o número de mulleres procedentes de América latina e de Europa do Leste. O número de homes é superior no colectivo africano.
- **Idade:** A maioría da poboación vén en busca de traballo polo que os grupos de idade máis numerosos son os **comprendidos entre 20 e 39 anos**. Destaca un importante colectivo de xubilados procedentes da UE.

- **Actividade socioeconómica:** A maioría dos **empregos procede do sector servizos**, seguido da **construción**. Os inmigrantes procedentes da UE **empréganse no sector financeiro e comercial**. Os procedentes de **América latina** a maioría empréganse **en hostalería e servizo doméstico**. Os de **Europa do Leste** emprégase na **construción e agricultura** do mesmo xeito que os **marroquís**.

- **Consecuencias da inmigración en España** A chegada de inmigrantes supuxo un **importante aumento da poboación**. A poboación inmigrante, cunha **maior taxa de natalidade**, provocou un repunte na fecundidade. O **15% dos nacementos** son de nenos estranxeiros.

Outra consecuencia da chegada de poboación estranxeira foi o **rexuvenecemento da poboación** española. A **maioría dos inmigrantes ten entre 25 e 35 anos** o que supón un cambio na dinámica de **envellecemento**. Este aspecto apréciase de forma xeral e máis nas zonas rurais, onde aumenta o número de familias estranxeiras freando o despoboamento.

Tamén **incrementáronse as posturas xenófobas e racistas**, que ultimamente se materializa no **incremento do apoio a partidos de ultradereita**; problemas de adaptación, marxinalidade e guetos, e os derivados da burocracia (lei de estranxeiría: tramites, dereitos...).

3. O Crecemento real da Poboación.

O **crecemento real da poboación** resulta de **sumar o crecemento natural e o saldo migratorio**.

$$CR = CN (\text{nacementos} - \text{defuncións}) + SM (\text{inmigrantes} - \text{emigrantes})$$

Desde **mediados do século XIX**, os **efectivos demográficos españois multiplicáronse por tres**.

Non obstante, o crecemento non foi constante.

a) **Entre mediados do século XIX e principios do XX, o incremento foi baixo**, a causa do escaso **crecemento natural propio do réxime demográfico antigo e da emigración a ultramar**.

b) **Entre 1900-1980, o crecemento foi elevado**, especialmente durante a década de 1960, debido ao **alto crecemento natural propio da transición demográfica**. O incremento tería sido maior de non se ter **visto limitado** pola persistencia parcial da **mortalidade catastrófica por epidemias** como a gripe de 1918; **guerras** como a de Marrocos (1908-1927) e a Guerra Civil (1936-1939); e a **emigración a ultramar e a Europa**.

c) **Entre 1980 e 2000, o aumento da poboación foi moi baixo** a causa do **escaso crecemento natural** propio do réxime demográfico actual.

O **retroceso** tería sido maior de **non verse compensado polo retorno de emigrantes** a causa da crise económica mundial, pola tardía maternidade da xeración do baby boom e polo **aumento da inmigración estranxeira** desde 1995.

d) **Entre 2000 e 2008, o crecemento da poboación acelerouse** debido principalmente á **inmigración estranxeira**, que tamén **elevou lixeiramente a natalidade**.

e) Desde 2008, o crecemento mostra lixeiras oscilacións relacionadas coa **situación económica**, que **inflúe sobre a natalidade, a inmigración estranxeira e a emigración española** ao exterior. Así, a **poboación retardou o crecemento e mesmo decreceu entre 2008 e 2016; recuperouse ata 2020; e volveu decrecer debido á pandemia da COVID-19**, para recuperarse desde entón.

4. Estrutura poboacional por sexo e idade. Estrutura socioprofesional.

A estrutura da poboación reflexa as súas características cualitativas. Feito que ten especial repercusión de cara ao futuro.

4.1. A COMPOSICIÓN POR SEXOS.

A composición por sexo en España dinos que **nacen 105 nenos por cada 100 nenas**

$$\text{Taxa de masculinidade} = \frac{\text{N.º de homes} \times 100}{\text{N.º de mulleres}} = \text{homes}/100 \text{ mulleres}$$

$$\text{Taxa de feminidade} = \frac{\text{N.º de mulleres} \times 100}{\text{N.º de homes}} = \text{mulleres}/100 \text{ homes}$$

Pero esta **sex ratio invírtese progresivamente**, de tal maneira que nos grupos adultos equipárase, para aumentar **a favor das mulleres cara ao final da vida**.

Hoxe hai aproximadamente **96 homes por cada 100 mulleres**.

No noso país, como sucede noutros economicamente desenvolvidos, **sempre houbo máis mulleres que homes** nos grupos de **idade adulta e anciá**, circunstancia favorecida pola **Guerra Civil** e as **correntes migratorias exteriores**. Outras posibles causas poderían ser: **traballos máis duros e arriscados, vicios nocivos** ou as enfermidades cardiovasculares... O que supón que **as mulleres teñan maior esperanza de vida**.

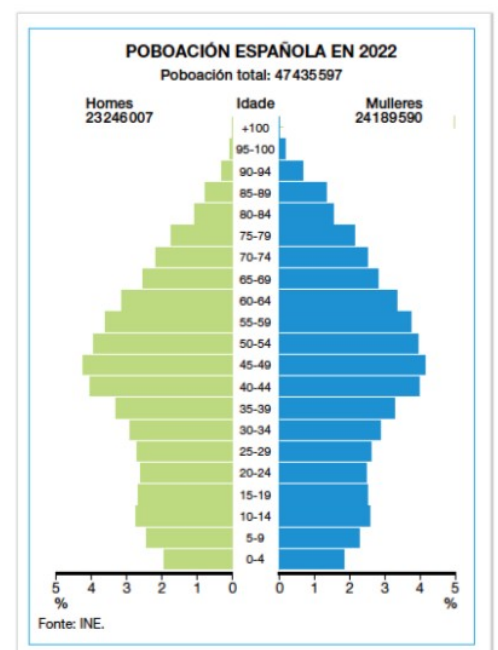
En cambio, a **principal migración interior** (o éxodo rural) tivo unha **forte participación feminina**. Desta maneira, **nas zonas rurais hai máis homes** (RM > 100) e **nas zonas urbanas máis mulleres** (RM = 94).

4.2. A COMPOSICIÓN POR IDADES.

$$\text{Índice de xuventude} = \frac{\text{Poboación de 0 a 14 anos} \times 100}{\text{Poboación total}} = \%$$

$$\text{Índice de envellecemento} = \frac{\text{Poboación de 65 anos e máis} \times 100}{\text{Poboación total}} = \%$$

Para a idade os demógrafos **estableceron tres grupos**: (novos: 0-14 anos, adultos: 15-64 e vellos: 65 e máis). Se observásemos os datos da **Taxa ou Índice de Envellecemento**, vemos que España é un país con **claros síntomas de envellecemento** (supera amplamente o 12%) e a súa **tendencia é a aumentar**. Os **mozos reducen a súa proporción** a menos da metade, mentres que a

proporción de anciáns triplicase. Nos últimos tempos, **o grupo de maiores de 65 superou en efectivos aos menores de 14.**

Unha **análise detallada, xeración por xeración**, da poboación pode realizarse a partir do **gráfico chamado pirámide de poboación**. Clasifícase en **tres tipos segundo a súa forma** (piramidal ou triangular, campá e hurna) , que esta **relacionada co dinamismo demográfico** do espazo analizado. A piramide de poboación de **España ten forma de pirámide invertida ou furna**, nas que a **cúspide alargouse** pola maior presenza de anciáns, presentando unha **base moi reducida**, pola menor proporción de mozas. Indica **alta esperanza de vida e moi baixa natalidade**.

As **rexións máis novas son Canarias e Andalucía**, con porcentaxes de máis do **25% de mozos** en varias provincias. As **zonas máis envellecidas son Castela León, a Galicia interior, Conca, Guadalaxara, Teruel e Huesca**, con máis dun **20 % de anciáns**.

Tamén poden establecerse **diferenzas no grao de envellecemento** segundo o **tamaño dos municipios**. Como media, **os municipios de máis de 100.000 habitantes** presentan unha **porcentaxe de vellos inferior ao 15%**, mentres os de **menos de 5000 exceden o 20%**.

Entre as **causas** desta composición destacan o **descenso da nosa natalidade** que reduce o número de poboación nova e a diminución da mortalidade, ou o que é o mesmo, o **aumento da esperanza de vida** (homes 75 anos, mulleres 81 anos).

As **consecuencias** son tamén elocuentes:

Unha **carga progresiva para o sistema sanitario**. Os anciáns, sendo a sétima parte da poboación, consomen máis da terceira parte das estancias hospitalarias... Isto esixirá no futuro **incrementar os recursos** destinados a estes mesteres e dedicar unha **atención especial ás zonas rurais**, onde o envellecemento é moi forte e os equipamentos sanitarios escasos.

Outras consecuencias son a **falta de dinamismo na sociedade** (son os mozos os que crean e producen), a **soidade e illamento dos anciáns** (cada vez hai máis persoas de idade elevada vivindo soas e en malas condicións) o que fai imprescindible a **ampliación dos programas de asistencia a domicilio, apertura de centros de día...**; ou o **financiamento das pensións**, onde se prevé que no futuro o **sistema de pensións sufrirá modificacións importantes** (todo indica que serán máis reducidas e deberán completarse con plans de pensións privados).

4.3. A ESTRUCTURA SOCIOPROFESIONAL.

A estrutura económica da poboación estuda a poboación que contribúe coa súa actividade ao proceso produtivo (pob. activa) e os sectores en que desenvolve esa actividade (os sectores econ.).

A **poboación activa** é o **conxunto de persoas** de 16 anos e máis que **subministran man de obra para a produción de bens e servizos** ou que **están dispoñibles e fan xestións para incorporarse** a esta produción. Polo tanto, comprende a **poboación que traballa a cambio dunha retribución (poboación activa ocupada)** e a que **busca activamente emprego (poboación activa desocupada)**.

A **poboación inactiva** é a que **non realiza un traballo remunerado nin se encontra dispoñible para desempeñalo**, como **pensionistas, rendistas, estudantes e persoas dedicadas aos labores do fogar**.

A **actividade dunha poboación** mídese con **taxas como as de actividade, paro e dependencia**.

Tipos de taxas

A taxa de actividade

É a porcentaxe de activos dunha poboación.

A forma máis habitual de calculala é relacionando a poboación activa (ocupados + parados) coa poboación en idade activa (16 anos e máis).

$$\frac{\text{Poboación activa} \times 100 \text{ (ocupados + parados)}}{\text{Poboación 16 anos e máis}}$$

A taxa de paro

É a porcentaxe de poboación activa desocupada respecto ao total da poboación activa.

$$\frac{\text{Poboación activa desocupada} \times 100}{\text{Poboación activa}}$$

A taxa de dependencia

É a porcentaxe de poboación en idade de non traballar (menor de 16 anos e de 65 anos e máis) en relación coa poboación en idade de traballar (16-64 anos).

$$\frac{\text{Poboación dependente (0-15 anos + 65 anos e máis)} \times 100}{\text{Poboación en idade de traballar (16-64 anos)}}$$

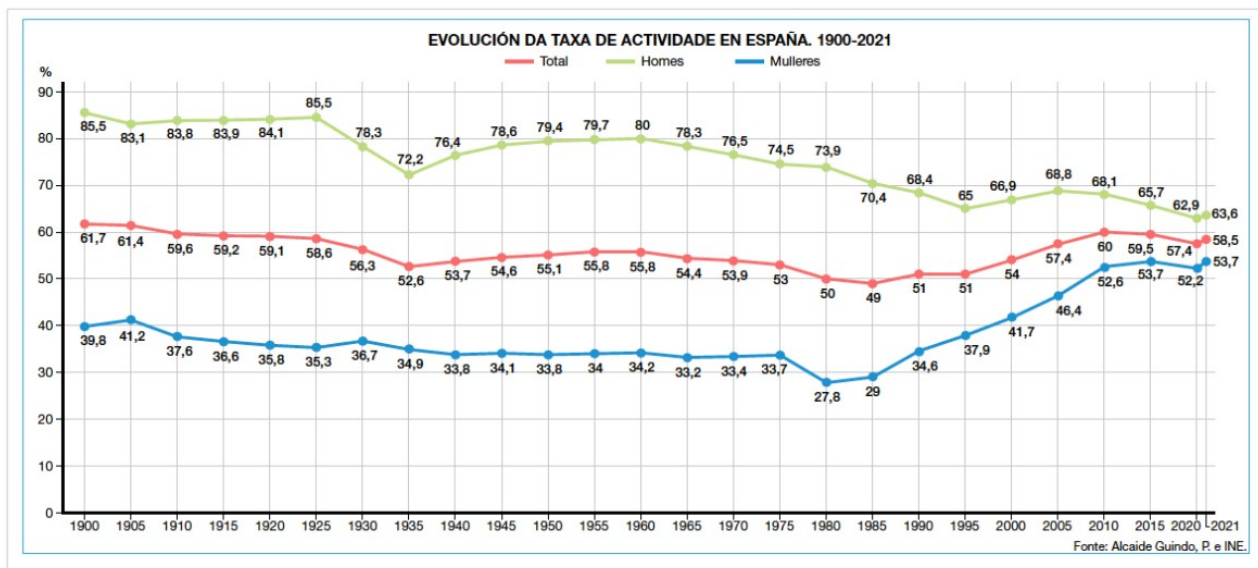
Recae maior peso sobre a poboación traballadora canto maior é o índice.

No primeiro trimestre de **2015**, a **poboación activa española era duns 23 millóns** de persoas, mentres **a principios do século XX era de tan só uns 7 millóns**. Esta porcentaxe representa un **59,50 % de taxa de actividade**.

Inflúe neste número unha serie de feitos:

- A **idade de entrada en actividade**: Aquí fálase de **idade legal e real**. Nestes momentos **a legal son os 16 anos**, mentres hoxe a **idade real tende a atrasarse** en función da crecente incorporación da poboación aos niveis de estudos medios e superiores.
- A **Idade de Xubilación**: Foi **modificada, será aos 67 anos**, aínda que afectará dunha maneira progresiva, e á poboación que hoxe ten uns 50. Pero ata o momento o seu efecto non é visible. Podemos dicir que, **de facto, segue estando en 64 anos** debido ás políticas de persoal de moitas empresas nos 90 e primeiros anos do século XXI (xubilacións anticipadas, baixas incentivadas).

- As **transformacións na propia estrutura sectorial** da poboación: **Paso de activos do sector primario a outros sectores** (do primario ao secundario e desde os 70 ao terciario, e é un proceso que na actualidade está xa pechado) e que permitiu cubrir con eles boa parte do mercado laboral. Desde os 90 son os **inmigrantes** os que ocupan en cada os **postos de traballo menos cualificados**. A **incorporación da muller ao traballo**: En 1984 estaba nun 21 % e en 2013 nun 53,4%. A pesar de ser unha porcentaxe alta, con **relación ao de homes está moi lonxe**(leste é dun 66,9%) e non digamos con relación ás **condicións de traballo e de salario** (uns 30% inferiores polo mesmo traballo).

Características do paro en España.

A outra gran característica da actual poboación activa española é o **impacto do paro**.

Desde o ano **2007 a taxa de paro en España disparouse**, chegando a **superar o 22% no 2015**, e aínda que **na actualidade está a baixar**, e en 2024 xa se sitúa na metade, **11,2%**.

As **causas** do devandito paro son moi variadas e múltiples:

A **nivel global a crise económica mundial**, a **nivel local a crise inmobiliaria e do sector da construción** en España, con influencia no sector financeiro, **problemas estruturais, falta de produtividade e competitividade...**

A taxa de paro, en España, **é maior nos grupos de idade** que corresponden aos **mozos**. O paro **entre os menores de 25 anos supera** é de **28% na actualidade**. Debido a que os mozos que queren acceder ao mundo laboral por primeira vez non poden facelo nunha conxuntura de redución da oferta de emprego. Doutra banda, unha **gran parte do traballo para mozos** que se crea en España **é temporal**, e en situacións de crises **son os primeiros en ir ao paro**.

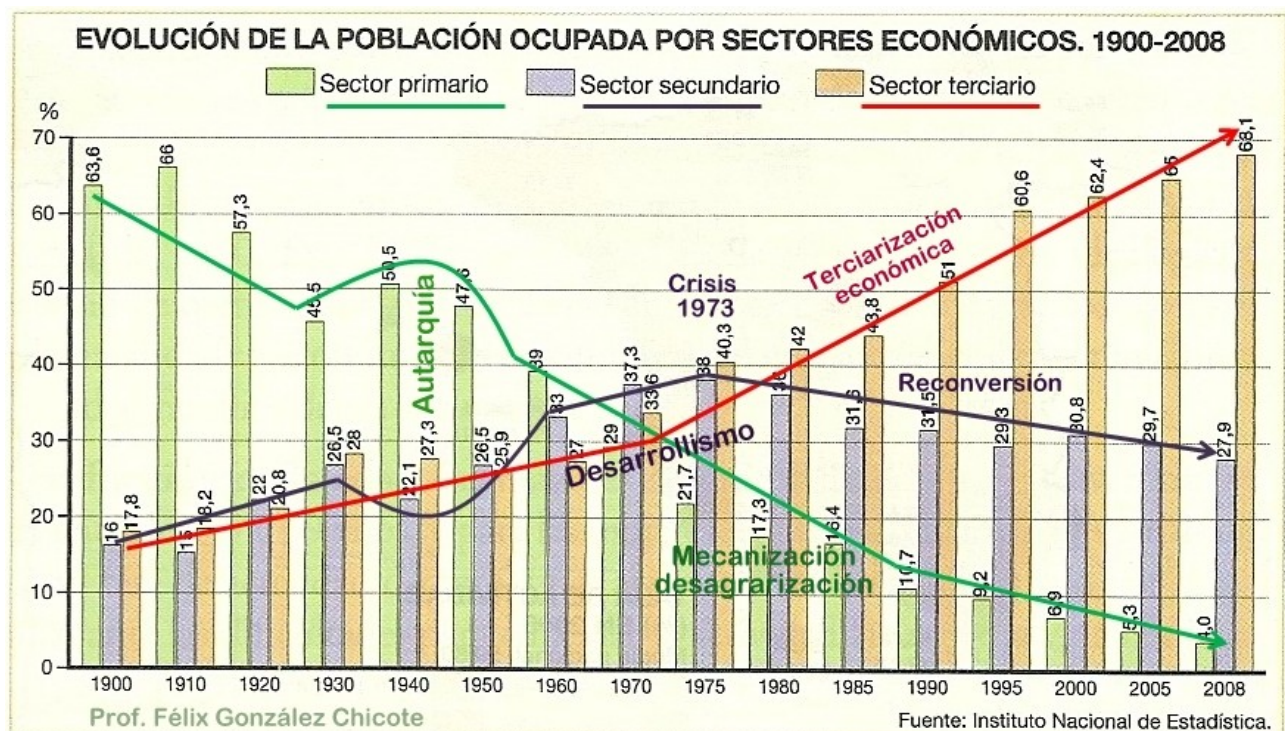
Outro sector altamente afectado polo paro e con problemas para o seu recolocación son **os parados maiores de 55 anos** e que en España representan o **11% na actualidade**.

Estes datos **mostran disparidades por sexos**. O % de **mulleres no sector terciario dispárase ao 89,3%**, a secundario baixa ao **8,5%** e no sector primario ao **2,2%**. (Datos do INE do 2014).

Isto móstranos unha **sociedade totalmente terciarizada**. O sector servizos presenta **cifras en constante crecemento**, aínda que no período 1996-2008, manifesten un ascenso máis suave, que se debe ao ascenso do sector da construción.

Pola súa importancia, citaremos **algunhas das características do sector terciario**:

É o sector que presenta unha **maior feminización**, sobre todo no ámbito dos **servizos persoais e domésticos, a sanidade e a educación**, o que **creou máis emprego nos últimos anos** e o que presenta menor índice de paro, na súa composición predominan a Administración e os servizos á comunidade (28%), o comercio (21 %), a hostalería (10 %) e os transportes (10 %), e é o **sector que presenta maior ocultación e máis activos en situación irregular**.

5. Densidade e distribución da poboación.

A distribución da poboación española caracterízase por **irregularidade** ao longo do territorio.

A **densidade de poboación foi aumentado** ao longo da historia, sendo a **finais do século XIX de 33 hab./km²**, e ata situarse **actualmente ao redor dos 92 hab./km²**. Sendo das densidades máis baixas da Europa occidental.

Esta densidade esconde **fortes**

desequilibrios espaciais, existindo lugares onde a densidade supera os **500 hab./km²** e outros espazos claramente despoboados con **20 hab./km²**.

$$D = \frac{\text{Poboación}}{\text{Superficie en km}^2} = \text{hab./km}^2$$

Menor de 1: extremadamente baixa

Entre 1-25: moi baixa

Entre 25-50: baixa

Entre 50-100: media

Máis de 100: alta

- **Desequilibrio poboacional centro-periferia.**

As CCAA onde a **densidade é superior aos**

140 hab/ km² teñen unha **disposición**

periférica, e son Cataluña, Valencia,

Baleares, País Vasco, Canarias e Madrid.

Cunha **densidade media** atoparíase Galicia,

Andalucía, Navarra e a Rioxa.

O **resto** de comunidades presenta unha **baixa**

densidade e correspóndese co interior;

ambas as Castillas, Aragón e Extremadura.

O **desequilibrio poboacional ten a súa orixe na Idade Moderna**, aumentado en épocas recentes.

No século **XVI a maior densidade concentrábase no centro e norte**, pero a **crise económica do**

século XVII, que afectou fortemente a Castela,

desprazou a poboación cara á periferia.

No **século XIX excepto Madrid**, as rexións do

interior **continuaron perdendo importancia**

demográfica.

Este **desequilibrio agudizouse máis aínda ao**

longo do **século XX**, especialmente nos anos

sesenta, cando **se produce o éxodo rural.**

Con todo, vén observando **desde a década dos**

oitenta unha variación nos contrastes da distribución da poboación debido ás **repercusións das**

crises económicas da segunda metade

dos setenta e primeiros anos dos noventa,

así como os novos factores de

desenvolvemento xurdidos a partir delas.

A **desindustrialización e o paro**

provocados pola crise fixeron **perder**

capacidade de atracción ás áreas

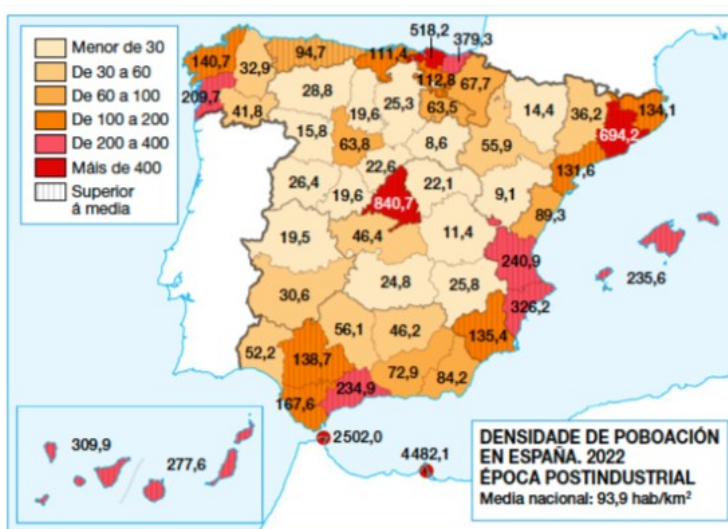
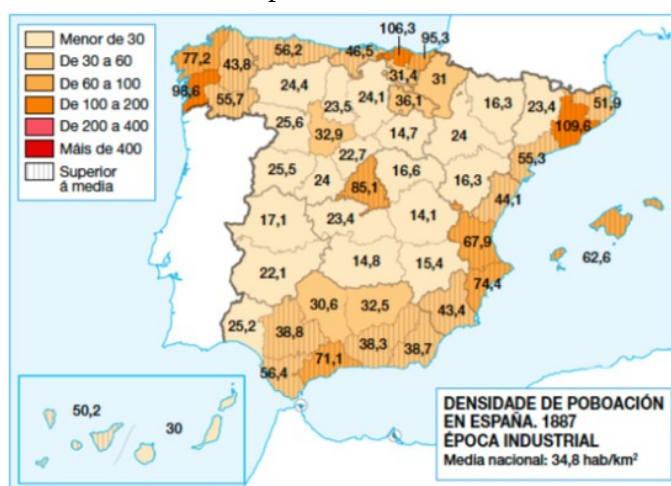
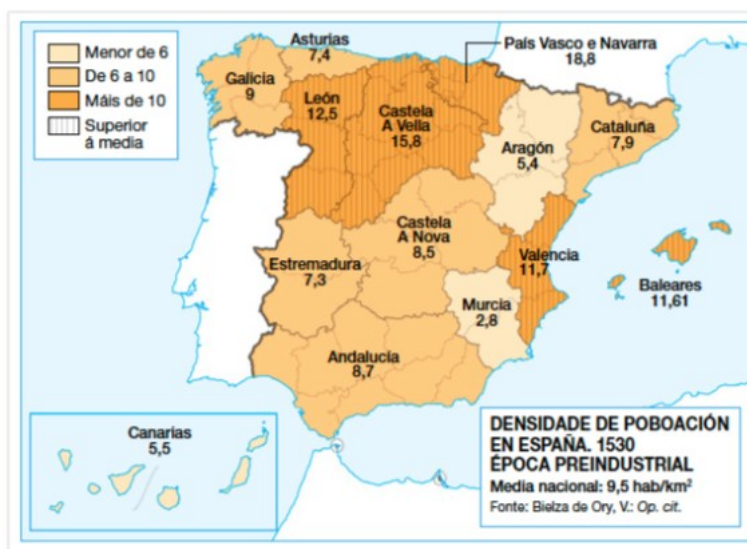
tradicionalmente industrializadas,

especialmente as da **cornixa cantábrica**

(Asturias, País Vasco), que diminuíron o

seu crecemento. Paralelamente, **zonas tradicionalmente emigratorias do interior** diminuíron a

súa emigración e mesmo recibiron inmigrantes de retorno.

Ademais, está a producirse un **certo crecemento das provincias limítrofes** aos tradicionais **centros de desenvolvemento económico** (Guadalaxara...). Como consecuencia da **relocalización das actividades económicas**

- O **éxodo rural** xa foi profusamente tratado no punto dedicado ás migracións interiores.

O resultado é que actualmente entre as **áreas metropolitanas de Madrid, Barcelona, Valencia, Sevilla suman máis do 30% da poboación**, e que as **ciudades de máis de 10.000 habitantes concentran máis do 76 %**. Nos últimos anos obsérvase, que a **concentración demográfica nas grandes cidades viuse freada en favor das cidades medias e pequenas** debido á saturación das primeiras, e á tendencia a desconcentrar a residencia e a actividade económica cara a **espazos máis baratos e menos conxestionados**.

Así pois, está a producirse un proceso de **desconcentración da poboación desde os grandes municipios cara a outros máis pequenos**, pero de índole urbana e ben comunicados coas grandes áreas urbanas que seguen sendo os centros neuráxicos das actividades económicas.

6. A poboación de Galicia.

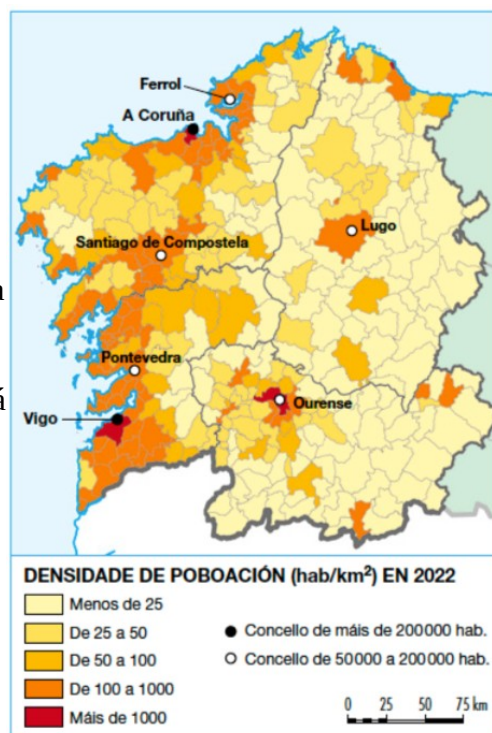
6.1. VOLUME E DISTRIBUCIÓN.

O volume de poboación de Galicia ascende a **2 689 152 persoas (2022)**, que supoñen o **5,7 %** da poboación española.

A súa **densidade de poboación, 90,9 hab/ km² (2022)**, encóntrase lixeiramente por debaixo da media española, dada a súa **evolución decrecente** desde 2011.

Esta **densidade media esconde grandes diferenzas** en canto á distribución da poboación.

- As **densidades máis elevadas**, por enriba da media nacional e rexional, encóntranse nas **dúas provincias occidentais, Pontevedra e A Coruña**, e nos **municipios costeiros**. Estas zonas contan cun relevo máis baixo e chan, un clima máis benigno e unha economía máis diversificada, baseada nos recursos do mar, a industria, o comercio e o turismo. Así, os valores máis altos localízanse no **Golfo Ártabro**, especialmente na Coruña; **-no eixe Santiago-Vilagarcía de Arousa; e nas Rías Baixas, sobre todo en Vigo.**
- As **densidades máis baixas**, moi inferiores á media nacional e rexional, encóntranse nas **dúas provincias orientais, Lugo e Ourense**, que contan cunha economía máis dependente das **actividades agrarias**. Aquí, as densidades máis elevadas **localízanse nas capitais provinciais e nalgúnhas cabeceiras comarcais** que recibiron as perdas de poboación do seu

contorno. E as **densidades máis baixas** sitúanse nas **áreas de montaña**, debido ao intenso **despoboamento** que sufriron polo seu relevo alto e accidentado, a mala accesibilidade, as baixas rendas e os servizos deficientes.

6.2. O MOVEMENTO NATURAL DA POBOACIÓN.

- O **réxime demográfico antigo** mantívose en Galicia **ata principios do século XX**. O **crecemento natural era baixo** como resultado das elevadas taxas de natalidade (temperá idade do matrimonio, ausencia de sistemas de control) e das altas taxas de mortalidade (crises agrícolas, guerras, epidemias, precarias condicións médicas e sanitarias).

- A **transición demográfica** tivo lugar entre **1900 e 1975**.

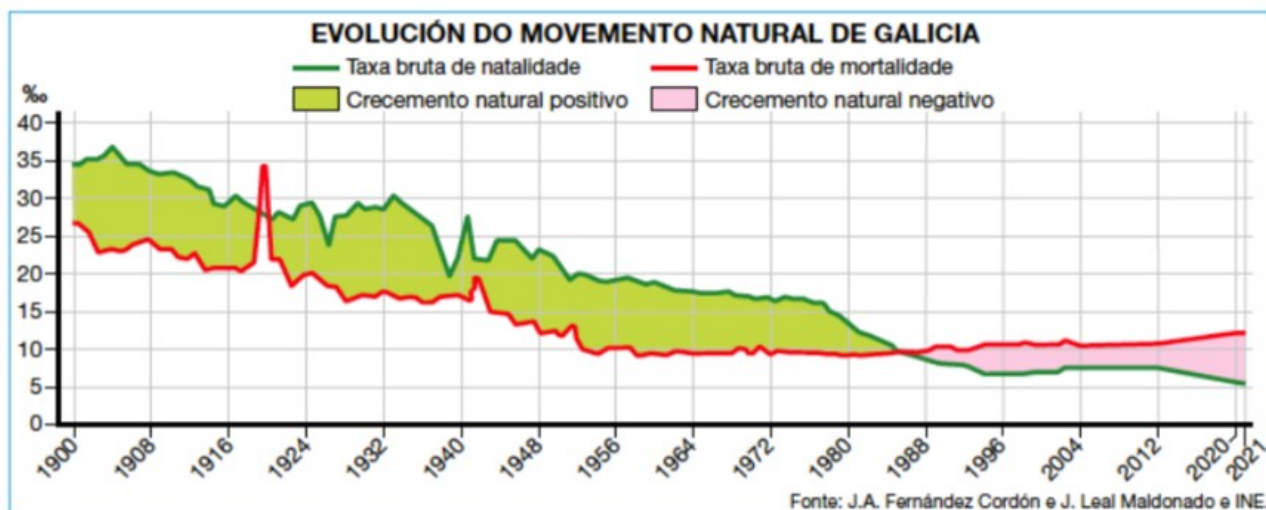
- Nunha **primeira fase** (1900-1935) o **crecemento natural foi alto**, debido á **lenta diminución da natalidade** -que mesmo se elevou na década de 1920-, mentres que a **mortalidade experimentaba un rápido descenso**, só interrompido pola gripe de 1918.
- Nunha **segunda fase** (1935-1975), o **crecemento natural diminuíu**, aínda que con **oscilacións** motivadas polas circunstancias históricas. Así, **decreceu durante a Guerra Civil**, que incrementou as defuncións e reduciu os nacementos; **recuperouse lentamente na posguerra**; e desde a década de **1960 manifestou un esgotamento progresivo**, debido ás repercusións da **elevada emigración** sobre a natalidade e a mortalidade.

- O **réxime demográfico actual** iniciouse en **1975**. O **crecemento natural situouse en cifras moi baixas** ata volverse **negativo a partir de 1985**. A taxa de natalidade experimentou un **acusado descenso ata o ano 2000** polo **envellecemento** de moitos concellos despoboados pola emigración, o **grave impacto da crise económica de 1975 e a modernización social**; **recuperouse** lixeiramente **ata 2008 a causa da inmigración**; e **descende desde entón** debido aos efectos das crises económicas de 2008-2013 e 2020, ata situar Galicia na actualidade no penúltimo lugar das comunidades autónomas (5,5 ‰ en 2021).

A **taxa de mortalidade**, tras situarse en cifras baixas, **incrementouse a partir de 1980** debido ao **envellecemento** demográfico, sendo na actualidade a terceira máis alta do país (12,2 ‰ en 2021).

En consecuencia, Galicia é **a terceira comunidade con maior decrecemento natural** de España (-8,5 ‰), **por detrás de Asturias e Castela e León**.

A nivel rexional, as provincias orientais de **Lugo e Ourense** **contan coas taxas de natalidade máis baixas** e as de **mortalidade máis elevadas**, polo que o seu **decrecemento natural supera a media da comunidade**. O motivo é o **acusado despoboamento** que padecen.

6.3. OS MOVEMENTOS MIGRATORIOS.

Nos movementos migratorios de Galicia diferéncianse dúas etapas.

O período emigratorio: 1850-1990

Entre 1850 e 1990 Galicia foi unha rexión emigratoria, a causa do **desequilibrio** existente entre os recursos do campo e o crecemento demográfico.

a) A **emigración ao exterior** tivo dous destinos principais.

- **Ata a década de 1960 dirixiuse a Portugal** —pola súa proximidade—, e **sobre todo ao continente americano** —

Arxentina, Uruguai, Brasil, Venezuela e Cuba—, que demandaba traballadores para explotar os seus recursos.

Tratouse dunha **emigración masiva**, só **interrompida** con motivo da crise de 1929 e a Guerra Civil, que se freou na década de 1960, e case desapareceu na de 1970 polos graves problemas económicos dos países suramericanos.

- **Desde 1960 predominou a emigración a Europa**, necesitada de **man de obra tras a II Guerra Mundial**: Suíza e Alemaña, seguidas de Francia, Holanda, Reino Unido e Bélxica. Foi tamén unha **emigración numerosa**,

só interrompida entre 1965 e 1967 polas dificultades dos países europeos neste momento e polo xurdimento de dous importantes **polos de desenvolvemento na Coruña e Vigo**. Despois, a emigración **continuou ata que foi freada pola crise do petróleo**, iniciada en 1973.

Evolución do saldo migratorio medio			
	Saldo migratorio medio total	Saldo migratorio medio interior	Saldo migratorio medio exterior
1900-1910	-13 167	-4 372	-8 795
1911-1920	-8 447	-6 853	-1 593
1921-1930	11 501	10 681	820
1931-1940	-10 048	-9 001	-1 047
1941-1950	-9 130	-8 852	-278
1951-1960	-27 113	-21 577	-5 536
1961-1970	-15 365	-11 312	-4 054
1971-1980	-5 816	-5 168	-648
1981-1990	-7 000	-5 867	-1 133
1991-2000	6 147	2 550	3 597
2001-2010	13 291	-610	12 681
2011-2020	5 463	-76	5 539
2021	14 448	3 521	11 197

Fonte: INE.

b) A **emigración interior foi menos numerosa** ata a década de **1980**, cando **se converteu en dominante**. Tivo dúas vertentes:

- Cara a outras **rexións de España con importante crecemento urbano e industrial**: País Vasco, Barcelona, Madrid e Asturias.
- **Dentro de Galicia**, a emigración tivo **lugar principalmente na propia provincia**; e cara ás **ciudades do máis próspero eixe Atlántico**, contribuíndo a unha repartición desequilibrada dos efectivos demográficos.

O período inmigratorio: desde 1990

Antes da década de **1990**, a inmigración cara a Galicia debeuse case exclusivamente ao **retorno de antigos emigrantes** durante as crises que afectaron aos países latinoamericanos ou europeos. Desde a década de **1990**, o **desenvolvemento económico e social** de Galicia convértena en **rexión inmigratoria e o saldo migratorio vólvese positivo**.

- A **emigración non desaparece**, pero é **moito menor; máis cualificada**; diríxese sobre todo cara ao **interior da comunidade** —mesma provincia ou eixe atlántico desde municipios do interior— e cara a **outras rexións de España**, como a Comunidade de Madrid, Cataluña e Canarias —agás durante a crise de 2008-2013, cando aumentou a emigración ao exterior—.
- A **inmigración incrementouse**. A inmigración exterior está integrada por **latinoamericanos procedentes de países en crise** (Arxentina, Venezuela), en moitos casos **descendentes de antigos emigrantes galegos**; por **europeos** (Romanía, Bulgaria e Ucraína); e, **en menor medida, por africanos** (Senegal, Marrocos); e por **asiáticos** (China).

A **inmigración interior procede doutras rexións españolas**, na súa maioría **retornados galegos** (que diminuíu durante a crise de 2008-2013), e do interior do territorio galego. As **áreas de destino** da inmigración son, nos dous casos, os grandes núcleos e áreas industriais do **eixe atlántico e a cidades e grandes núcleos do interior**, polo que **non conseguiu evitar a caída demográfica do interior rural**.

6.4. O CRECIMENTO REAL DA POBOACIÓN.

Desde mediados do século XIX ata épocas recentes, a poboación galega experimentou unha **tendencia xeral ao crecemento demográfico**. Dado que o **saldo migratorio foi negativo** ata a década de 1990, o incremento da poboación **explícase** sobre todo polo **crecemento natural; e, a partir de entón, pola inmigración estranxeira**.

a) Entre a **segunda metade do século XIX e 1930** o **crecemento** da poboación foi **modesto**. As causas foron o mantemento do **réxime demográfico antigo** (altas taxas de natalidade e de mortalidade) e a importancia da **emigración ultramarina**. Non obstante, a poboación

incrementouse en máis de **453 000 persoas**, situando Galicia como a **cuarta rexión máis poboada de España**, con máis habitantes que Madrid. Este feito débese á acumulación de crecementos desde tempo atrás, en relación coa súa posición litoral.

b) Entre **1930 e 1940 produciuse unha repunta do crecemento debido ao descenso de saídas cara a América**, motivado polas **restricións** impostas polos países latinoamericanos **debido á crise de 1929**.

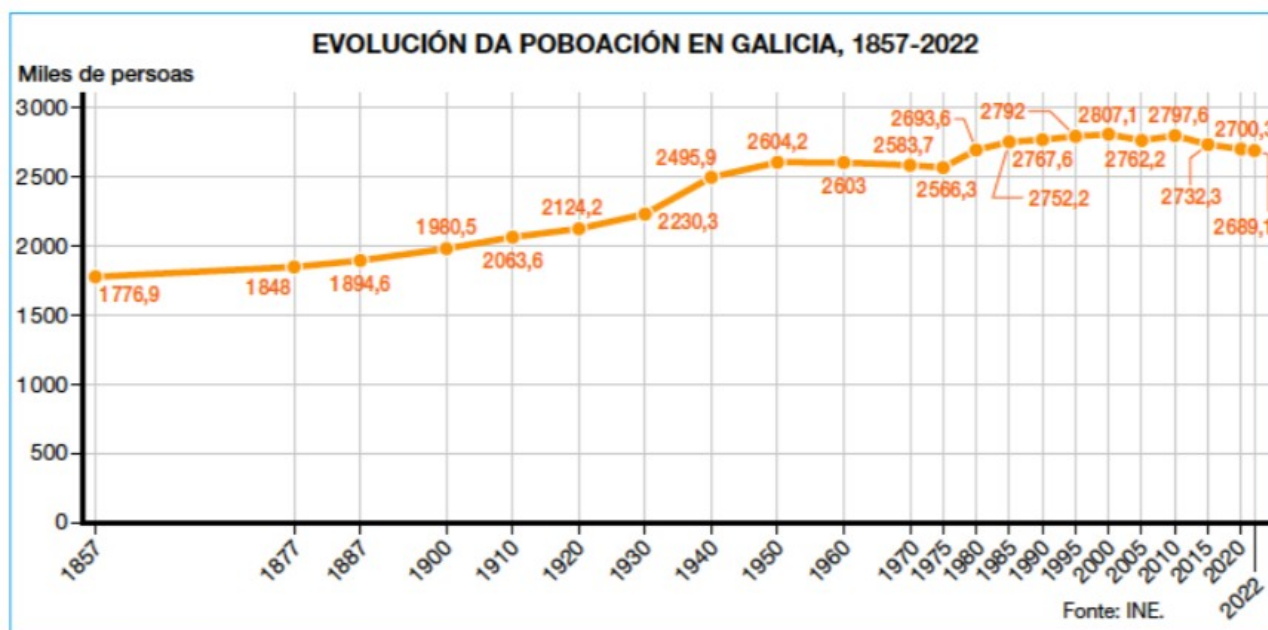
c) Entre **1950 e 1975**, a pesar do **descenso da mortalidade** que caracterizou a transición demográfica, **tivo lugar un decrecemento demográfico** motivado **pola cuantiosa emigración** a Europa e a outras rexións españolas.

d) Entre **1980 e 2000**, a **forte caída da natalidade**, propia do **réxime demográfico moderno**, **non chegou a comprometer o crecemento**, grazas ao **retorno de emigrantes galegos** desde o exterior e desde outras rexións españolas debido á crise económica.

e) Entre **2005 e 2010**, a favorable conxuntura económica **ata 2008 atraeu inmigrantes estranxeiros**, que **incrementaron o número de habitantes** e permitiron un **ligeiro incremento da taxa de natalidade** pola chegada de estranxeiras con taxas de fecundidade máis altas.

f) Desde **2010 a poboación descende** como consecuencia das desfavorables repercusións da **crise de 2008-2013** sobre a inmigración estranxeira e a natalidade, e da **pandemia da Covid-19** sobre a mortalidade.

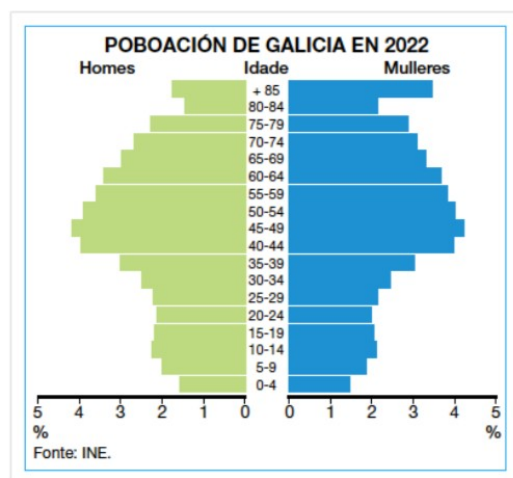
Ao longo desta evolución, **o crecemento demográfico** concentrouse nas **dúas provincias occidentais**, mentres **Lugo e Ourense** contan na actualidade **con menos poboación que en 1857**.

6.5. A ESTRUCTURA DA POBOACIÓN

A estrutura por sexo e idade

a) A estrutura **por sexo** de Galicia caracterízase, como é habitual, polo nacemento dun maior número de homes. Os efectivos demográficos dos dous sexos **iguálanse entre os 35-39 anos** e desde entón son favorables para as mulleres, debido á súa maior esperanza de vida e aos efectos da emigración en épocas pasadas. Non obstante, **moitos municipios rurais do interior encóntranse fortemente masculinizados pola maior emigración das mulleres**, en busca de mellores oportunidades.

b) A estrutura **por idade** presenta un **envellecemento acusado e superior á media española**. Así, en 2022 a **porcentaxe de anciáns (26,1 %)** multiplicaba por 2,3 a de **xente nova (11,3 %)**, fronte ao **20 % e ao 13,8 % en España**.

As **causas** do envellecemento foron a **emigración de épocas pasadas**, que incidiu **sobre a poboación nova**; o **forte descenso da natalidade** debido á crise de 1975; o **aumento da esperanza de vida**; e o **retorno de emigrantes** causado pola crise que provocou un **sobreenvellecemento**. Este proceso **incide máis duramente nas zonas rurais**, onde se ve agravado polo **déficit de mulleres novas**, que compromete a remuda xeracional.

A estrutura económica da poboación

a) As **taxas de actividade e de paro** de Galicia seguiron unha **evolución paralela á media nacional**, aínda que os valores galegos se sitúan lixeiramente por debaixo.

As dúas taxas encóntranse condicionadas pola conxuntura económica. Así, **nos momentos de crise**, como as de 2008-2013 e 2020, **a taxa de actividade descende**, sobre todo durante a pandemia da Covid-19, cando o confinamento fixo que unha alta porcentaxe das persoas que perderon o seu emprego **non puidesen facer unha busca activa** deste, pasando a **incluirse na poboación inactiva**.

Pola contra, **a taxa de paro sobe** durante as crises, para recuperarse despois.

Ademais, en Galicia **é maior o paro feminino**; e existe un **elevado desemprego xuvenil**, que afecta a un terzo dos menores de 25 anos.

b) A repartición da poboación ocupada por sectores económicos evoluciona cara a unha **crecente terciarización**.

- A poboación **ocupada no sector primario descendeu** (6 % en 2022), pero é **maior que a media española** (3,8 %). A porcentaxe máis elevada encóntrase na provincia de **Lugo**.

- A poboación ocupada **no sector secundario** (21,8 % en 2022) **é superior á media** española (20,1 %), tanto na industria como na construción. A porcentaxe máis alta corresponde a **Pontevedra**.
- **A poboación ocupada no sector terciario** (72,1 % en 2022) **é menor que a media nacional** (76,1 %). A porcentaxe máis elevada tena **A Coruña**.

66. RETOS E POLÍTICA DEMOGRÁFICA.

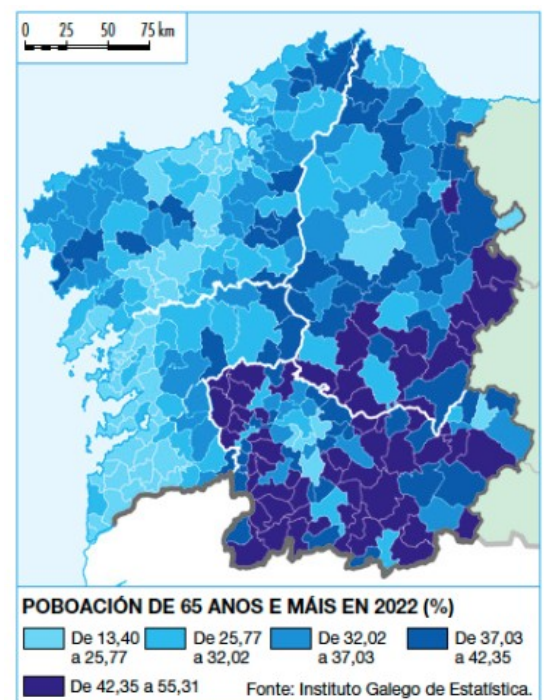
Galicia enfróntase na actualidade a **numerosos retos demográficos**. Para abordalos, a **nova Lei de impulso demográfico de Galicia** (2021) establece a necesidade de **incorporar a perspectiva demográfica** en todas as políticas sectoriais e implanta diversas medidas con este fin.

a) **O descenso da natalidade, polo tardío acceso da xuventude ao mercado laboral, o atraso na formación de familias e as dificultades para conciliar a vida laboral e familiar.** Fronte a este problema, a lei propón:

- **Políticas xerais de emprego e de acceso á vivenda**, destinadas á **xuventude**, aos **retornados galegos e aos inmigrantes**, dando prioridade ás actuacións desenvolvidas no medio rural e costeiro non urbano.
- **Apoio ás familias** co fin de **que poidan ter o número de fillos desexado**. Inclúe axudas por nacemento, mellora da vivenda, transporte; e especial consideración para as familias monoparentais e numerosas.
- **Apoio á conciliación da vida laboral, familiar e persoal** en condicións de igualdade para homes e mulleres: **acceso á educación de 0-3 anos**; **axudas puntuais a domicilio** para cubrir certos momentos, como enfermidade dos nenos ou maiores, **atención a dependentes**, ou asistencia a **cursos de formación**; e impulso da flexibilidade horaria e do teletraballo.

b) **O envellecemento causado polo aumento da esperanza de vida, a diminución de mozos e a emigración de épocas pasadas.**

A lei promove un envellecemento activo e saudable. Activo, **impulsando a autonomía persoal**; a **participación dos maiores na sociedade** (alfabetización dixital, estudos de cuarto ciclo) e as **relacións interxeracionais**, sobre todo cos mozos, para o apoio mutuo e **poñer en valor a experiencia** e os coñecementos dos maiores, e a súa **transmisión da tradición, a lingua e a cultura galega**. E envellecemento saudable,

atendendo a soidade non desexada (voluntariado orientado ao acompañamento); e **reforzando os servizos de atención aos maiores** (teleasistencia).

c) **O desequilibrio territorial, pola tendencia ao despoboamento dos espazos rurais e costeiros non urbanos. A lei considera:**

- Establecemento de **condicións favorables para a permanencia e atracción de poboación** a Galicia. Inclúe a **formación da xuventude orientada** ao mercado laboral galego e ás **potencialidades do territorio**. O **impulso do retorno da poboación galega no exterior** e a **captación de nova poboación** en consonancia coas demandas do mercado laboral galego, preferentemente nas zonas rurais e costeiras non urbanas, acompañado de **programas de apoio para a súa plena integración laboral e social**.
- **Fomento do equilibrio territorial** creando **condicións favorables para a remuda xeracional e o asentamento da poboación no medio rural e costeiro non urbano**. Entre elas, **posta en valor do traballo e a vida nestes medios**. Dotación de **servizos**: educación infantil e primaria, formación profesional adecuada ás necesidades do territorio, transporte regular, caixeiros bancarios, TIC, atención ás persoas maiores e discapacitadas. **Modernización e diversificación económica**. **Facilidade para o acceso á terra e recuperación de terras abandonadas**; dotación de **solo empresarial**; apoio ao comercio de proximidade e en liña; e incentivos ao investimento.